ЄВРОПА 22.11.2024 | Олеся Вартанян

Ні без тебе, ні з тобою

Абхазії стає дедалі складніше захищати свої інтереси перед Росією. Чим закінчиться політична криза в регіоні?

Чотири дні протестів, що супроводжувалися захопленням ключових урядових будівель у центрі Сухумі, призвели до відставки абхазького лідера й оголошення про дострокові вибори. Аслан Бжанія став третім де-факто президентом, який змушений був достроково покинути свій пост після того, як протестувальники увірвалися в будівлю парламенту і зайняли його кабінет.

Абхазія вже давно стала місцем, де політичні кризи слідують одна за одною, розвиваючись за одним і тим самим сценарієм. Нещодавня криза, хоч і завершилася мирно, знову поставила під сумнів життєздатність конфліктних регіонів пострадянського простору, які претендують на державність.

Визнання незалежності Абхазії Росією 2008 року і посилення її присутності за останні 16 років так і не призвели до створення в Абхазії стійких інститутів, здатних забезпечити стабільний розвиток. Цей невеликий регіон, затиснутий між горами Великого Кавказу і Чорним морем, живе за особливими правилами, заснованими на результатах грузино-абхазької війни. Після перемоги над грузинськими збройними групами етнічні грузини, які становили більшість місцевого населення, були змушені покинути регіон. Абхази, які залишилися, почали будувати систему, спрямовану на захист своїх інтересів. Поступово Абхазія перетворилася на такий собі замкнутий острів, де родинні зв'язки і неформальні структури виявилися важливішими за офіційні інститути, як-от поліція і суди. З кожним роком регіон стає ще більш залежним від Москви, і цьому, схоже, немає кінця.

Визнання у 2008 році позначило Абхазію на російських картах світу, але одночасно посилило ізоляцію цього регіону. Лише кілька країн наслідували російський приклад, тоді як більшість продовжує вважати Абхазію частиною Грузії, окупованої Росією. Міжнародне невизнання блокує контакти з абхазькою де-факто владою і

практично унеможливлює взаємодію із закордонним бізнесом. Міжнародна підтримка територіальної цілісності Грузії тільки посилилася після анексії Криму Росією 2014 року та її повномасштабного вторгнення в Україну 2022 року. Абхазія, хоча й відчуває захист російських військових баз, виявилася ще більш ізольованим регіоном, де залежність від Росії тільки посилюється.

З моменту визнання Абхазія почала отримувати значні фінансові вливання від Росії. Ці кошти дозволили розширити місцевий бюрократичний апарат, відремонтувати дороги, школи та дитячі садки. Однак якість роботи місцевих держінститутів при цьому не покращилася. Більшість мешканців продовжували розв'язувати свої проблеми через неформальні структури – коштом рідних і друзів, не звертаючись до поліції та судів. Збільшення розмірів інститутів лише закріпило постсовєнну систему, не сприяючи її реформуванню. У результаті замість розвитку регіону російські вливання лише сприяли відтворенню колишнього хаотичного порядку.

Російський інтерес

Москва ніколи не докладала помітних зусиль до всеосяжного реформування абхазької системи. Але інтерес до змін все ж виник, коли мова зайшла про реалізацію її власних економічних цілей – доступу до ключового ресурсу регіону, туризму.

Унікальний клімат Абхазії, що приваблював людей з доісторичних часів, зробив туризм основою місцевої економіки. Спроби російських представників придбати майно і розвивати бізнес натрапили на серйозні обмеження: закони 1990-х років надають виключне право на власність і підприємництво тільки громадянам Абхазії. Спочатку Москва намагалася домовлятися, але поступово перейшла до більш жорсткого тиску, змушуючи абхазьких лідерів, які змінювалися, послаблювати існуючі обмеження.

У місцевої влади, хто б не опинився біля керма, залишається тільки один вибір – домовлятися з Кремлем

З літа цього року влада Абхазії почала виносити на розгляд законопроєкти, що розширюють права російських громадян на придбання нерухомості та ведення бізнесу. Кожен із них ставав причиною бурхливих дискусій. Остання ініціатива про надання преференцій російським компаніям викликала серйозні побоювання у місцевих жителів, які вважають, що прихід великих іноземних гравців позбавить їх сезонного доходу від туризму. Ці настрої вилилися в

нову хвилю протестів, що закінчилася відставкою місцевого лідера й оголошенням дострокових виборів.

Але яким би не був підсумок останньої кризи, обговорення про пом'якшення правил на користь російських громадян навряд чи припиняться. Абхазія залишається повністю залежною від російської підтримки, а Москва, використовуючи свої важелі впливу, здатна продовжувати чинити тиск. В таких умовах у місцевої влади, хто б не опинився біля керма, залишається тільки один вибір – домовлятися з Кремлем.

Заклик до змін

Наступного дня після відставки абхазького лідера і завершення протестів десятки представників громадських і політичних організацій виступили із закликами до реформ. Деякі з них підготували петиції, в яких пропонували не лише окремі зміни в законодавстві, а й реформування всієї системи управління.

Подібні ініціативи лунають в Абхазії не вперше. Влада і громадські групи неодноразово створювали експертні комісії, проводили обговорення і розробляли проєкти. Ці зусилля супроводжувалися презентаціями та публікацією планів. Але всі вони так і залишилися на рівні дискусій, не приводячи до реальних змін.

Головною проблемою минулих спроб був не брак ідей, а відсутність впевненості в місцевого керівництва, що їхня реалізація справді призведе до змін. Коріння цих сумнівів сягає в устрій місцевого суспільства, сформованого за останні 30 років. Абхазія довгий час жила замкнуто, без зовнішньої допомоги своїм інститутам. У регіоні з населенням менше ніж 200 тис. осіб багато хто пов'язаний родинними узами, що унеможливлює жорстке управління. Спроби насадити нові порядки наштовхуються на опір, особливо з огляду на те, що у місцевих жителів досі є зброя, яка залишилася з війни 1990-х років.

Звучать побоювання, що низка криз може підштовхнути частину населення до думки про необхідність відмовитися від

Проте запит на зміни в суспільстві явно існує. На обіцянках реформ неодноразово будувалися виборчі кампанії, що забезпечили перемогу багатьом кандидатам. Люди прагнуть поліпшення якості життя, розуміючи, що час іде, і гідне майбутнє залежить від справжніх змін. На цьому тлі звучать побоювання, що низка криз може

незалежності на користь приєднання до Росії

підштовхнути частину населення до думки про необхідність відмовитися від незалежності на користь приєднання до Росії.

Анексія Абхазії давно є однією з найбільш обговорюваних тем у політичних та експертних колах. Причиною тому слугують не тільки заяви окремих російських ідеологів, а й ідеї про можливе включення Абхазії та Південної Осетії до складу Росії, які звучали на офіційному рівні. Такі сценарії активно обговорювали щонайменше двічі – після анексії Криму в 2014 році, а також у 2022-му, коли Москва заявила про свої претензії на нові українські території.

Ці плани викликали осуд не тільки в Грузії, яка продовжує вважати ці території своїми, а й у Сухумі, де місцева влада, як і раніше, сподівається зберегти хоча б часткову самостійність. Тим часом реальність може змінитися у світлі геополітичних викликів. З кожною новою кризою Сухумі стикається з дедалі складнішими завданнями в захисті своїх інтересів перед Москвою. Хто знає, як розвиватиметься доля регіону і яке рішення ухвалить Кремль, якщо в Абхазії знову почнуть порушувати російські плани.

Олеся Вартанян
Тбілісі

Олеся Вартанян (Olesya Vartanyan) – аналітикиня з конфліктів на Південному Кавказі, що спеціалізується на питаннях безпеки, зовнішньої політики та переговорних процесах..